

เพชรสังฆาต

1. ชื่อสมุนไพร เพชรสังฆาต (PHETSANGKHAT)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cissus quadrangularis* L. ชื่อวงศ์ Vitaceae
3. ชื่ออื่น ชันช้อ (ราชบุรี), สามร้อยต่อ (ประจวบคีรีขันธ์), Devil's backbone, Veldt grape
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย เถาเป็นสี่เหลี่ยม มีสันเด่น ค่อนข้างอวบน้ำ เกลี้ยง ข้อคอดเล็กและมักมีมือพัน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน มักอยู่ตามปลายยอด แผ่นใบรูปไข่ กว้าง 1.5-10 เซนติเมตร ยาว 2-10 เซนติเมตร ปลายมนหรือแหลม โคนเว้า สอบหรือมน ขอบเรียบ มีหยัก 3-5 หยัก ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีอ่อน

ดอก ช่อดอกแบบช่อเชิงหลั่นแยกแขนง ช่อย่อยแบบช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ ยาว 2-10 เซนติเมตร ใบประดับรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ดอกสีนวลหรือเหลืองอมเขียว กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายตัดตรงหรือเว้าตื้น 4 หยัก กลีบดอก 4 กลีบ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ปลายงุ้ม เกสรเพศผู้ 4 อัน รังไข่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2 เม็ด ก้านยอดเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเป็นตุ่มเล็ก

ผล ผลมีเนื้อหนึ่งเมล็ด รูปทรงค่อนข้างกลม รูปไข่กลับหรือทรงรี กว้าง 5-8 มิลลิเมตร ยาว 0.8-1.2 เซนติเมตร ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีเหลือง สีแดง และสีม่วงคล้ำตามลำดับ

เมล็ด รูปรี แบน กว้าง 4-6 มิลลิเมตร ยาว 5-9 มิลลิเมตร

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

เพชรสังฆาตสดเป็นชิ้นส่วนของเถา สีเขียว เพชรสังฆาตแห้งเป็นชิ้นส่วนของเถา สีน้ำตาล มีกลิ่นเฉพาะ

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตามตำราสรรพคุณยาไทยพบว่า เพชรสังฆาตมีรสขื่นร้อนเล็กน้อย แก้กระดุกแตกหัก ขับลมในลำไส้ แก้โรคริดสีดวงทวารหนัก

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

จากการวิจัยทางฟิสิกส์พบว่าเพชรสังฆาตมีฤทธิ์ต้านกระดูกพรุน ด้านการอักเสบ และรักษาแผลในกระเพาะอาหาร

จากการวิจัยทางคลินิกเปรียบเทียบประสิทธิผลของเพชรสังฆาตกับแดฟลอน (Daflon®) และยาหลอกในผู้ป่วยริดสีดวงทวารระยะเฉียบพลัน พบว่ามีประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการถ่ายเป็นเลือดและอาการปวดทวารหนักไม่แตกต่างกัน และพบว่าสารสกัดเพชรสังฆาตมีฤทธิ์ลดคอเลสเตอรอล และลดไตรกลีเซอไรด์ได้

8. สารสำคัญ

เพชรสังฆาตมีสารกลุ่มฟลาโวนอยด์ (flavonoids) เช่น ควิเอร์เซทิน (quercetin) สารกลุ่มแคโรทีนอยด์ (carotenoids) วิตามินซี (vitamin C) สารกลุ่ม 3-คีโทสเตียรอยด์ (3-ketosteroids) สารกลุ่มไตรเทอร์พีนอยด์ (triterpenoids) สารกลุ่มแทนนิน (tannins) และแคลเซียมออกซาเลต (calcium oxalate) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตร้อน ในประเทศไทยพบได้ทั่วไป ในต่างประเทศพบที่ประเทศอินเดีย และมาเลเซีย

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าทั่วไป ป่าละเมาะทั่วไป ริมรั้วสวนผลไม้ หัวไร่ปลายนา
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการปักชำต้น (เถา) การชำโดยการตัดเพชรสังฆาตยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว แล้วปักชำลงในถุงที่มีดินผสมขี้เถ้าแกลบ รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ ประมาณ 3 - 4 สัปดาห์ จะงอกเป็นต้นใหม่ออกมา (เวลาชำต้องสังเกตให้ตายอดชี้ขึ้น)

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกได้ทุกฤดูกาล และต้องมีน้ำรดให้ชุ่ม แต่นิยมปลูกในช่วงฤดูฝน
- การเตรียมดิน โดยการขุดหลุมกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก ควรปลูกห่างกันประมาณ 4 เมตร
- วิธีการปลูก เพชรสังฆาตต้องมีเสา หรือรั้วให้เลื้อยพาดพัน อาจเป็นต้นไม้ใหญ่หรือกอไผ่ เมื่อต้นที่ปักชำไว้อายุ 6 - 10 เดือน นำปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ กลบดินและปักไม้ค้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย เพชรสังฆาตเมื่อปลูกได้ประมาณ 3 - 4 เดือน ทำการพรวนดินและใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมัก ปีละ 1 - 2 ครั้ง
- การให้น้ำ ถ้าปลูกในช่วงฤดูฝนปล่อยตามธรรมชาติได้ หรือถ้าฝนทิ้งช่วงรดน้ำบ้างตามความเหมาะสม เพราะเพชรสังฆาตจะทนแล้งได้ดี

- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย ปีละ 1 - 2 ครั้ง
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู เพชรสังฆาตไม่มีโรคและแมลงรบกวน จึงไม่ต้องใช้สารเคมี

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล แต่นิยมปลูกในช่วงฤดูแล้ง ระหว่างเดือนธันวาคม – เมษายน (เพชรสังฆาตจะเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 1 – 2 ปีขึ้นไป)
- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการตัดเถาเพชรสังฆาต เหลือโคนไว้ แล้วตัดเถาเป็นท่อน ๆ เพื่อส่งแปรรูปต่อไป
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้เถาเพชรสังฆาตมาแล้ว นำมาหั่นให้ละเอียด แล้วนำไปตากแดดที่ประมาณ 4 – 5 วัน จนแห้ง แล้วนำไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้เพชรสังฆาตแห้งมาแล้ว นำมาใส่กระสอบ เพื่อส่งจำหน่ายต่อไป หรือจะเก็บไว้ในกระสอบโปร่ง ๆ หรือถุงปุ๋ยสะอาด ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ และอากาศถ่ายเทได้สะดวก

16. การจำหน่าย

- เถาเพชรสังฆาตสด ราคา กิโลกรัมละ 10-15 บาท
- เถาเพชรสังฆาตแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 150-400 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข